

Bahçelik Köprüsü'nün XX. yüzyıl başındaki görünüşü - İskodra / Arnavutluk (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.444)

tir. 114 m. uzunluğunda olan bu köprü hakkında başka bir bilgi edinmek mümkün olmadığı gibi günümüzdeki durumu da bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İskodra Vilâyeti Salnâmesi, İstanbul 1310, s. 77; Yıldız Sarayı Fotograf Albümleri, İÜ Ktp., nr. 90.444; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 229.

SEMAVİ EYİCE

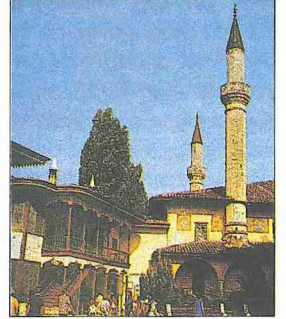
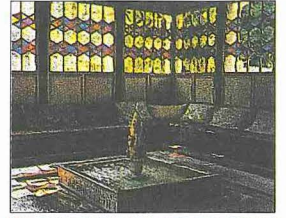
BAHÇESARAY

Kırım Hanlığı'nın başşehri.

Bugün Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Kırım yarımadasında yaklaşık 30.000 nüfuslu bir şehir olan Bahçesaray, Kırım dağlarının kuzey ve orta sırtları arasında Çürüksu nehrinin vadisinde, Akmesjid (Simferepol)-Sivastopol anayolu üzerinde yer alır. Bahçesaray yöresi XVI. yüzyıla kadar ormanlarla kaplı derelerin, pınarların bulunduğu yeşillik bir bölgeydi. Altın Orda Devleti'nin valileri ve daha sonra kurulan Kırım Hanlığı'nın ilk hanları bu bölgeye yaz aylarını geçirmek, avlanmak ve dinlenmek için gelirlerdi. I. Mengli Giray Han, bol sulu küçük bir ırmak olan Çürüksu'nun kenarına, 1503'te şimdiki Han Sarayı adıyla bilinen sarayı yaptırarak Bahçesaray'ın temelini attı. Şehir bu sarayın etrafında ve dar Çürüksu vadisi boyunca geliş-

rek XVI. yüzyıl sonlarında mâmur hale geldi; Han Sarayı'nın bağ ve bahçeler içinde olması sebebiyle de Bahçesaray adını aldı. Yine bu yüzyıldan itibaren, Solhat ve Kırk Yer'den (Kırker veya Çufut Kale) sonra Kırım Hanlığı'nın idare merkezi oldu. Bahçesaray'ın kurulup gelişmesiyle hemen güneyinde bulunan Kırk Yer ve kuzeybatı tarafında bulunan Eski Yurt önemini kaybetti. Hanlığın kurucusu olan Hacı Giray ile daha sonra I. Mehmed Giray, I. Sâhib Giray ve I. Devlet Giray'ın Kırk Yer'de para bastırmalarına karşılık III. İslâm Giray (1644-1654) kendisi sikkelerini Bahçesaray darphânesinde bastırmıştır. Mengli Giray'dan sonra gelen Kırım hanları Han Sarayı'na yeni bölümler eklemişler ve bahçeler içerisindeki tek veya çift katlı evlerin güzelleştirdiği şehri yaptırdıkları camiler, selsebiller ve türbelerle devamlı şekilde imar etmişlerdir.

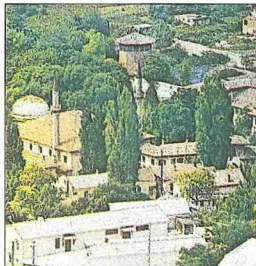
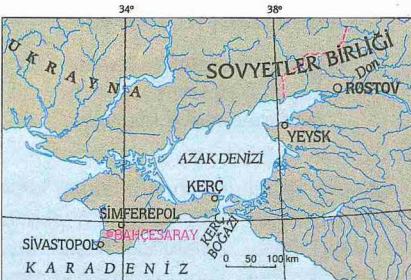
1681'de Bahçesaray'da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir antlaşma imzalandı. Bahçesaray 1736'da General Münich kumandasındaki Rus ordusu tarafından işgal edildi. Bu sırada Han Sarayı ile 2000 ev tahribat gördü ve Selim Giray'ın kurduğu zengin kütüphane yok oldu. Han Sarayı ve yıkılan diğer yerler II. Selâmet Giray zamanında kısmen onarılmış ve 1740'ta sarayın karşısında inşa edilen caminin kütüphanesine I. Mahmud tarafından kitap gönderilmiştir. Çarlık Rusyası Kırım'ı 1783'te ilhak ettiğinde Bahçesaray'da otuz bir cami, iki kilise (biri Rum, biri Ermeni), iki sinagog, iki hamam, on altı han ve 1561 ev mevcuttu; 1854'te ise dokuz büyük cami, yirmi sekiz mescid vardı. Bahçesaray, 1783'te Akmesjid'in Rus Çarlığı'na bağlı Tavrida vilâyetinin idare merkezi olmasından sonra da Kırım Türkleri arasında önemini korumuştur. Ünlü mürşid Gaspıralı İsmâil Bey 1883'te burada *Tercüman* gazetesinin neşrine başlamış ve ilk "usûl-i cedid" mekteplerini yine burada açmıştır. Gaspıralı İsmâil Bey'in ölümüne (1914) kadar Bahçesaray Rusya müslümanlarının eğitim merkezi haline gelmiş ve on-

Bahçesaray'da 1740-1743 yılları arasında inşa edilen Han Camii ile Han Sarayı'nın fiskiyeli odalarından biri

ların uyanışında önemli bir yer tutmuştur. Çarlığın yıkılması sırasında kurulan Kırım Tatar Cumhuriyeti'nin idare merkezi yine Bahçesaray olmuş ve Kırım Türk Kurultayı Han Sarayı'nda toplanmıştır. Bu dönemde ve daha sonra Sovyet döneminde Kırım Türkleri'nin ilk millî kültür ve sanat faaliyetlerini başlattıkları şehir Bahçesaray'dır. Hanlık devrinde bu yüzyılın başlarına kadar Bahçesaray'da el sanatları, bakırcılık ve özellikle dericilik gelişmişti.

Kırım'daki Türk-İslâm eserleri Çarlık ve Sovyet dönemlerinde büyük tahribat görmüştür. Bu tahribattan kurtularak günümüze ulaşan eserlerin çoğu Bahçesaray'da bulunur. Şehrin en önemli mimari eseri olan Han Sarayı'nın yapımında İtalyan Mimarı Alevizo Novi çalıştığından saray Rönesans izleri taşımaktadır. Mengli Giray'dan sonraki hanların yaptırdıkları ilâveler ve tamirlerden sonra bu saray İstanbul'daki eserlerden biri gibi olmuştur. XVIII ve XIX. yüzyıllarda Bahçesaray'a gelen birçok yabancı seyyah bu binayı Elhamra Sarayı'na benzetmiş ve güzelliğine hayran kalmışlardır. Çürüksu üzerinden bir taş köprüyle geçilen sarayın methalinde Demir Kapı ve buradan girilen Çeşmeli Avlu vardır. Avluda 1733 tarihli Altın Çeşme ile 1763 tarihli Gözyaşı Çeşmesi yer almaktadır. Kırım Giray'ın, hanımı Dilârâ Bıkeç için yaptırdığı Gözyaşı Çeşmesi ünlü Rus şairi Puşkin'in "Bahçesaray Çeşmesi" şiiriyle ve librettosu bu şiirden uyarlanan Asafiyef'in aynı adı taşıyan balesiyle ölümsüzleşmiş, daha sonra birçok Türk ve yabancı şaire de ilham kaynağı olmuştur. 1950'den beri Doğu Müzesi adıyla

Bahçesaray

Bahçesaray'da
1191'de (1777)
Şâhin Giray
adına
basılmış
altın sikke
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 2368)

müze olarak kullanılan sarayın avlusunda bulunan bazı Kırım hanlarının mezarları da halen müze kurallarına göre ziyarete açıktır. Sarayın bitişiğinde ise Han Camii yer almaktadır. I. Mengli Giray şehrin güneyinde Salacak mevkiinde 1500'de Zincirli Medrese'yi ve 1501'de babası Hacı Giray'ın türbesini yaptırmıştır. Anadolu'daki medreseler gibi tek girişli olan Zincirli Medrese Kırım Türkleri'nin en önemli ilim merkezlerinden biri olmuştur. Ayrıca Bahçesaray'ın kuzeybatısında yer alan Eski Yurt'ta da yıkılmış halde bir türbe bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 32-37; A. Lady, *The Crimea: Its Towns, Inhabitants and Social Customs*, London 1855, s. 54-67; R. Schneider, *Handbuch der Erdbeschreibung und Staaten Kunde*, Leipzig 1857; G. Wertheimer, *Durch Ukraine und Krim*, Stuttgart 1918; P. Nikolskiy, *Bahçesaray Medeni Tarihi Ekskursiyaları* (trc. Arif Hakim), Akmesit 1924; Cafer Seydahmet Kırimer, *Gaspıralı İsmail Bey*, İstanbul 1934; Ethem Feyzi Gözaydın, *Kırım*, İstanbul 1948, s. 47, 54-55, 61; M. Bronevskiy, *Kırım* (trc. Kemal Ortaylı), Ankara 1970, s. 24-27; Remmâl Hoca, *Târîh-i Sahib Giray Han* (haz. Özalp Gökbilgin), Ankara 1973; A. Y. Yakubovskiy, *Altınordu ve Çöküşü* (trc. Hasan Eren), Ankara 1976; V. E. Sroekovsky, *Muhammed Geray Han ve Vasalları* (trc. Kemal Ortaylı), Ankara 1978; Oktay Aslanapa, *Kırım ve Kuzey Azerbaycan'da Türk Eserleri*, İstanbul 1979, s. 25-31, 109-111; a.mlf., "Kırım'da Türk Eserleri", *Emel*, sy. 135, İstanbul 1983, s. 24-45; *Crimea*, Simferepol 1982; Nurettin Agat, "Kırım Paralarından Birkaç Örnek", *Kırım*, sy. 9-12, Ankara 1957; "Kırım'dan Manzaralar, Bahçesaray", a.e., sy. 8, Ankara 1957, s. 234-239; W. Barthold, "Bahçesaray", *IA*, II, 225-227; V. S. Bakulin, "Bakhchisarai", *GSE*, III, 14; B. Spuler, "Bāghçe Sarāy", *EI*² (İng.), I, 893-894.

ZAFER KARATAY

BAHDÂDİYYE

(الجدادية)

Abdullah b. Bahdâd'a
nisbet edilen bir tarikat
(bk. TARİKAT).

BÂHİLE (Benî Bâhile)

(بنو باهلة)

Eski bir Arap kabilesi.

Araplar'ın Adnânî soyundan Kays Aylân'a bağlı büyük bir kabile olup Kays Aylân'dan Mâlik b. A'sur ile evlenen Bâhile bint Sa'b'in adıyla anılır. Bâhile kocasının ölümünden sonra üvey oğlu Ma'n b. Mâlik ile evlenmiş ve her iki evliliğinden birçok çocuğu olmuştur. Kendi çocukları ile Ma'n'ın diğer evliliklerinden olan çocuklarını Bâhile büyütüp yetiştirdiği için bunlara Bâhile oğulları (Benî Bâhile) adı verilmiştir.

Önceleri Arabistan'ın kuzeyinde Yemâme çevresinde yaşayan Bâhile kabilesi daha sonra Basra civarına göç etti ve Basra'ya 5 km. mesafede hac yolu üzerinde bulunan Hufeyr Kuyusu ile Avsece denilen bir gümüş maden ocağına sahip oldu.

Câhiliye döneminde Araplar Bâhile kabilesini son derece hakir görürler, onların çöplüklerden yemek artıklarını toplayıp yiyen, hatta mezardan ölü kemiklerini çıkartıp kaynakarak yağını alan aşağılık kimseler olduklarını kabul ederler ve "Bâhili" kelimesini hakaret anlamında kullanırlardı.

Mekke'nin fethinden sonra Bâhile kabilesini temsilen Medine'ye gelen Mutarrif İbnü'l-Kâhin, İslâmiyet'i kabul ettiklerini söyleyerek Hz. Peygamber'den kabilesi adına bir emannâme aldı. Hz. Peygamber ona ayrıca ölü toprakları verimli hale getirenlerle ilgili bir ahidnâme* ile sığır, koyun ve deveden hangi oranda zekât tahsil edileceğine dair bir belge verdi. Daha sonra Bâhile'nin Benî Vâil koluna mensup Neşhel b. Mâlik de kabilesini temsilen Resûlullah'ı ziyaret etmiş ve kabilesinden müslüman olanlar için bir emannâme ile İslâmî hükümleri ihtiva eden bir yazı almıştır.

İslâm'dan önceki dönemde bu kabilelerden şair A'sâ Bâhile, İslâm döneminde ise sahâbî Ebû Ümâme, Arap dil âlimi Asmaî ve Kuteybe b. Müslim, Abdurrahman b. Rebîa, Ahmed b. Hâtim gibi önemli şahsiyetler yetişmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "bhl" md.; İbn Sa'd, *et-Ta-bakât*, I, 284, 307; İbn Hazm, *Cemhere*, II, 244-247; Sem'anî, *el-Ensâb*, II, s. 67-69; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 161-162; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 423; Âlûsî, *Rûhu'l-me‘ânî*, XXVI, 166; Kehhâle, *Mu‘cemü kâbâ‘ili'l-‘Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 60; M. Hamîdullah, *el-Veşâ‘i ku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 292-293; J. Hell, "Bâhile", *IA*, II, 227; W. Caskel, "Bâhila", *EI*² (Fr.), I, 948-949; a.mlf., "Bâhile", *UDMI*, III, 1019-1022.

AHMET ÖNKAL

BÂHİLİ, Abdurrahman b. Rebîa

(عبدالرحمن بن ربيعة الباهلي)

Abdurrahmân b. Rebîa b. Yezîd el-Bâhili
(ö. 32/652)

Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında
valilik yapan sahâbî.

Kılıcının adından dolayı "Zü'n-nûr" lakabıyla anılır. İbn Abdülber, onun Hz. Peygamber'in zamanına yetişmekle beraber hiçbir hadis duyup nakletmediğini kaydederek sahâbîliğine şüpheyle bakarsa da İbn Hacer, sahâbî olmayanların fetihlerde kumandan tayin edilmediklerine dikkat çekerek onun sahâbî olduğunda şüphe bulunmadığını söyler. Herhalde Bâhili, İslâmiyet'i geç kabul etmesi ve Hz. Peygamber'in savaşlarına katılmaması sebebiyle ashap arasında fazla tanınmamıştı. O daha ziyade Hz. Ömer devrinden itibaren şöhret bulmuştur. Hz. Ömer Bâhili'yi Sa'd b. Ebû Vakâs kumandasında İran'a gönderdiği (14/635) orduya kadı tayin etmiş, ayrıca savaş sonunda elde edilecek ganimetlerin muhafazası ve taksimiyle de görevlendirmişti. Onun bu görevlerinin yanı sıra Kâdisiyye Savaşı'nda bir birliğe kumanda ettiği ve ileri gelen düşman kumandanlarından birini öldürdüğü bilinmektedir. Hz. Ömer tarafından Hazar denizi kıyısında bir liman şehri olan Derbent'in (Bâbülebvâb) fethiyle görevlendirilen Sürâka b. Amr'ın öncü birliklerine kumandalık etti. Sürâka'nın ölümünden sonra da vali ve başkumandan tayin edilerek Hazar Türkleri'yle muharebeye memur edildi (22/642). Hz. Osman devrinde de aynı göreve devam eden Bâhili, Belencer çevresinde birçok muharebe ve fetihlerde bulundu. Hz. Osman'ın halifeliliğinin sekizinci yılında Hazarlar'la yaptığı bir savaş sırasında şehid düştü. Hz. Ömer devrinde Küfe kadısı olan kardeşi Selmân b. Rebîa'nın onun şahadetine rağmen savaşa devam